

BATTAL HÜSEYİN PAŞA

(ö. 1801)

Canikli Hacı Ali Paşa'nın
Erzurum, Halep ve Şam beylerbeyliği
yapan oğlu
(bk. CANIKLI HACI ALİ PAŞA AİLESİ).

BATTAL TORBASİ

Osmanlılar'da işi biten
veya hükümsüz kalan evrakın
konduğu torba.

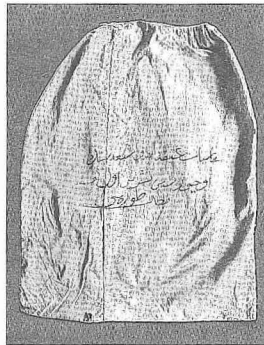
Osmanlılar, ilgili yerlere yazılan ferman, hüküm vb. belgelerin emr-i âlî / emr-i şerif ve kalem **buyruldu***larının suretlerini kalemlerde saklanan defterlere geçirdikten sonra **battal** adı verilen müsveddeyi o aya ait diğer evrakla birlikte torbalara koyup saklardı. Nitekim Dîvân-ı Hümâyûn mühimme defterlerindeki bazı hükümlerin üzerinde bu hususu ifade eden notlar mevcuttur. Meselâ eski sadrazamlardan Mustafa Paşa'nın borçları ile ilgili bir hükmün üstünde görülen, "Mektûm olmağla sonradan kaydolunup battalı bu ayın tobrasında hıfzolunmuştur" (BA, MD, nr. 159, s. 132) şeklindeki kaydın yanı sıra, "İşbu emr-i şerifin battalı ve evrâk-ı atika ve cedîde ve sâiresiyle beraber takımıyla mühimme tobrasına vazolunmuştur" (BA, MD, nr. 263, s. 1) gibi kayıtlara da rastlanmaktadır. Yenilendiği için eskisi hükümsüz kalan bir berat, arkasına "tecdîd olunmağla battalda hıfzolunmuştur" şeklinde bir şerh konarak battalda saklanırdı (BA, Mûzehheb Fermanlar, nr. 637/1).

Tapuların yenilenmesi halinde eski tapular da "battalda hıfz" olunurdu (8 Cemâziyelâhîr 1275 / 13 Ocak 1859 tarihli Tapu Nizamnâmesi, 3. md.: *Düstûr*, Birinci tertib, I, 200). Bunun gibi kaydı "terkin edilen" (kayıttan düşülen) bir berat veya bir hüküm de kalemine kayıt veya ilgili deftere şerh konarak battalda saklanırdı. Nitekim Napolyon'un Mısır'ı işgalinden önce tebaa değiştiren bazı gayri müslimler, işgalden sonra Osmanlı ülkesinde yaşayan Fransızlar'ın mallarına el konulunca, tercümanlık veya hizmetkârlık için aldıkları beratları geri verdiklerinde aynı usul takip edilmişti (BA, MD, nr. 208, s. 6/80). Boğazlar'dan geçecek gemilere verilen izn-i sefineler ise sadece bir sefer için geçerli olduğundan geminin İstanbul'a dönüşünde geri alınarak kaydı terkin edilir, fakat belge atılmayarak battalda saklanırdı. Nitekim

Başbakanlık Osmanlı Arşivi izn-i sefîne defterlerinde, "İşbu emr-i âlî gelüp / geri gelüp battalda hıfzolunmuştur" (BA, *İzn-i Sefîne Defteri*, nr. II, s. 245 vd.); "İşbu emr-i âlînin hükmü mensuh olmağla gelüp battalda hıfzolunmuştur" (a.y., nr. VI, s. 26 vd.) gibi pek çok kayda rastlanmaktadır. Yine aynı defterlerde Hububat nâzırının takririnin sureti üzerinde de, "Mücebince evâmîr-i merkûm battala vaz' ile kayıtları terkin oluna deyü fi 11 C sene 219 tarihiyle sâdir olan fermân-ı âlînin battala vaz' ve kaydı terkin olunmak [buyruldu]. Battalı reâyâ izn-i seffinesi torbasındadır" (a.y., nr. II, son sayfa) şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

Buyruldu defterlerinde de buyruldu-ların battallarının muhafaza edildikleri yerleri gösteren notlar mevcuttur. Nitekim Sardinya tarifesıyla ilgili olarak güm-rük eminine yazılan bir buyruldu suretinin üzerinde, "battalı Sardinya tobrasında mahfuzdur" (BA, *Buyruldu Defteri*, nr. I, s. 78); divan çavuşlarının sayılarının azaltılmasıyla ilgili buyrulduunun üzerinde, "asl-ı battalı ruûs zarfındadır" (a.y., nr. II, s. 36); Rus tüccarının getirdiği hav-yar ve morinaya Galata balık tuzlayıcı-larının müdahale etmemesi hakkındaki buyrulduunun üzerinde ise, "işbu buyruldu battalda hıfz ile aynıyle... tuğralı emr-i âlî yazılıp..." (a.y., nr. II, s. 39) gibi çeşitli battal kayıtlarına rastlanmaktadır. II. Mahmud devrinde **menzîl*** hükümleri üzerine tekrar tekrar buyruldu ve sahh-ı âlî çekilmesi külfetinden kurtulunmak için hükümlerin biriktirilip zaman zaman "battalına pençe ve sahh-ı âlî keşide olmak üzere" karar alınmıştı (Menzil Ahkâmına Dâir Lâyiha: BA, HH, nr. 24.036).

Ayrıca kabul edilmeyen bir masraf defteri de "kîse-i battal" da denilen battal torbasında saklanırdı (BA, HH, nr. 2219-N). Beyaz kalın bezden yapılmış ve üzerinde "battal" yazısı olan bu torbalar bugüne kadar içindeki evrakla birlikte muhafaza edilmiştir.

Battal
Torbasi

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 159, s. 132; nr. 208, s. 6/80; nr. 263, s. 1; BA, HH, nr. 24.036, 2219-N; BA, *Mûzehheb Fermanlar*, nr. 637/1; BA, *Buyruldu Defteri*, nr. I, s. 78; nr. II, s. 36, 39; BA, *İzn-i Sefîne Defteri*, nr. II, s. 245 vd.; nr. VI, s. 26 vd.; *Düstûr*, Birinci tertib, İstanbul 1298, I, 200.

MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

BATTALNÂME

(بطالنامہ)

Battal Gazi'ye ait
kahramanlık hikâyelerini ihtiva eden
menkıbeler mecmuasına
Türkler arasında verilen genel ad.

VIII. yüzyılda Emevîler'in Bizans'a karşı açtıkları savaşlarda "el-Battal" (kahraman) lakabıyla şöhet kazanmış bir müslüman Arap emîrinin Türkler arasında yayılan kahramanlık menkıbelerinin destanlaştırıldığı bir halk hikâyesi olan *Battalnâme*'nin yazma nüshaları *Menâkıb-ı Gazavât-ı Seyyid Battal Gâzi*, *Hikâyet-i Seyyid Battal Gâzi* gibi isimlerle taşınmaktadır. Hikâyenin yazıya geçiriliş tarihi henüz kesin olarak tayin edilememekle beraber bütün araştırmacıların birleşmiş gördükleri zaman dilimi, XI. yüzyılın sonlarından XIII. yüzyılın başlarına kadar olan 100 yıldan biraz fazla bir dönemdir. Ancak *Battalnâme*'den bazı kısımlar almış olup 643'te (1245-46) yazıldığı kesin olarak bilinen *Dânişmend-nâme*'de Melik Dânişmend'in Battal Gazi soyuna bağlandığı dikkate alınırsa, eserin meçhul müellifinin kitabını bu tarihten önce yazdığı anlaşılmaktadır. Nitekim *Battalnâme*, Türk destanî edebiyatında XI. yüzyılda *Hamzanâme* ile başlayıp *Ebûmüslimnâme* ve *Dânişmend-nâme* ile devam eden, XV. yüzyılda da *Saltuknâme* ile son bulan bir zincirin ikinci halkasını teşkil etmektedir.

Battalnâme, tarihî bir şahsiyet olduğunda şüphe bulunmayan Battal Gazi'nin menkıbevi hayatını, Anadolu'ya yerleşen müslüman Türkler'in gözüyle aktettirir. Bu menkıbelere göre Battal Gazi, Hz. Ali soyundan Hüseyin Gazi'nin oğludur. Fevkalâde güçlü ve zekidir. Daha çocukken dinî ilimleri çok kısa bir zamanda öğrenmiştir. Cenk usullerini aynı derecede iyi bilir. Abdülvehhâb Gazi tarafından kendisine ulaştırılan Hz. Peygamber'in tükürüğü sayesinde bütün dilleri konuşur. Keşiş kılığında manastırlara girip İncil'den vaazlar verir. Rahiplerle tartışarak onları mağlûp ve ihtidaya mecbur eder. Hızır'la yoldaştır; sıkışık